

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sonja Tikka

MURTUNEET TURVAVERKOT

Katsaus suomalaisen lastensuojelujärjestelmän nykytilanteeseen

Sosiaali- ja terveysala

2024

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Sonja Tikka
Opinnäytetyön nimi	Murtuneet turvaverkot: : Katsaus suomalaisen lastensuojelujärjestelmän nykytilanteeseen
Vuosi	2024
Kieli	suomi
Sivumäärä	49
Ohjaaja	Jussi Luoma

Tämän kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tarkoitus oli selvittää suomalaisen lastensuojelujärjestelmän nykytilanne, miten siihen on päädytty ja minkälaisia toimenpiteitä tilanteen korjaamiseksi on yritetty tehdä.

Julkisessa keskustelussa lastensuojelusta puhutaan kriisiytyneenä palveluna, joka vaatii perusteellista ja kokonaisvaltaista uudistusta, jotta se pystyy täydessä potentiaalissaan auttamaan niitä lapsia ja perheitä, jotka palveluja tarvitsevat. Tällä hetkellä palvelujärjestelmä koetaan haastavana navigoida ja avun saantia ei koeta riittävänä ja oikea-aikaisena.

Tutkimuksen perusteella voimme todeta suomalaisen lastensuojelujärjestelmän kärsivän haasteista, jotka vaativat rakenteellisia muutoksia. Lastensuojelun pääpaino on tällä hetkellä korjaavassa työssä, jota tehdään suurimmaksi osaksi lastensuojelun laitoshoidossa. Työ on henkisesti sekä fyysisesti raskasta, väkivallan uhka on läsnä työpäivissä, työntekijöiden vaihtuvuus on runsasta ja nopeatempoista sekä apua tarvitsevien lasten määrä vuosittain nousussa. Järjestelmän tilaa on pyritty vuosien ajan parantamaan erilaisilla toimenpiteillä, jotka ovat sijoittuneet lähinnä lainsäädäntöön sekä viranomaisten ohjeistuksien ja palveluiden yhtenäistämiseen.

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaaliala

ABSTRACT

Author	Sonja Tikka
Title	Broken safety nets: A Review of the Current State of the Finnish Child Protection system
Year	2024
Language	Finnish
Pages	49
Name of Supervisor	Jussi Luoma

The purpose of the descriptive literature review is to examine the current situation of the Finnish child protection system, how it has come to this point and what kind of measures have been taken to improve the situation.

In the public debate, child protection is referred to as a service in crisis, requiring a thorough and comprehensive reform in order to reach its full potential to help those children and families who are in need of such services. At present, the system is perceived as challenging to navigate and services are not sufficient or provided in a timely manner.

The study shows that the Finnish child protection system is facing challenges that require structural changes. Currently, the focus of child protection is on corrective work, which is mostly done in institutional care. The work is mentally and physically demanding, the threat of violence is present in the working day, staff turnover is high and fast-paced, and the number of children in need is rising every year. Over the years, various measures have been taken to improve the system, mainly through legislation and the harmonisation of instructions given to authorities and services.

Keywords	child protection, child welfare client, resource shortage, social work
----------	---

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

JOHDANTO	7
1 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	8
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	9
2.1 Lastensuojelu Suomessa	9
2.2 Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelutarpeen selvitys	10
2.3 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu	11
2.4 Avohuolto	11
2.5 Lapsi ja perhekohtainen työ	12
2.6 Jälkihuolto	13
2.7 Lastensuojelun työntekijät	13
2.7.1 Sosiaalityöntekijä	14
2.7.2 Sosiaaliohjaaja	14
2.7.3 Moniammatillisuus lastensuojelussa	14
2.8 Osallisuus	15
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	16
3.2 Aineistonhaku sekä sisäänotto- ja poissulku	17
3.3 Käytetyt tietokannat	19
4 LASTENSUOJELUN JULKISUUSKUVA MEDIASSA	20
5 LASTENSUOJELUN TARVE	23
5.1 Resurssipula lastensuojelussa	25
5.1.1 III. Sektorin mahdollisuudet lastensuojelussa	27
6 JÄRJESTELMÄN SUDENKUOPAT JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	29
7 TULKINTATAPA MERKITSEE PALJON	34
8 TULOKSET	36

8.1	Onko suomalainen lastensuojelujärjestelmä kriisissä?	36
8.2	Mikä nykytilanteeseen on johtanut?	38
8.3	Mitä tilanteelle on pyritty tekemään?	38
9	POHDINTA.....	40
	LÄHTEET	44

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuva 1: Kirjallisuuskatsauksen tyypittely. (Salminen 2011.).....	16
Kuva 2: Lastensuojelun tarpeen kehittyminen. (THL.).....	23
Taulukko 1 sisäänotto- ja poistokriteerit	18

JOHDANTO

Vuonna 2023 lastensuojelun asiakkaina oli 38 531 lasta. Näistä lapsista 17 300 oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Luku on noussut vuosi vuodelta ja kasvua vuoteen 2022 verrattuna oli 4 prosenttia. (Lastensuojelun tilastoraportti, 2024, s.3.)

Nämä luvut kertovat tarpeesta palvelulle, joka toimii mutkattomasti ja joka pystyy vastaamaan asiakkaidensa tarpeisiin. Myös asiakkaina olevat perheet ja lapset ansaitsevat palvelun, johon voi luottaa ja joka antaa oikea-aikaista apua yksilöllisesti.

Nykyinen lastensuojelujärjestelmä kärsii haasteista, jotka vaativat rakenteellisia muutoksia. Etenkin resurssipula on monia ihmisiä puhututtanut aihe ja tämä nousee esille monissa keskusteluissa. Vahvuudessa olevien työntekijöiden määrä vaikuttaa palvelun ja työn laatuun sekä turvallisuuteen.

Lastensuojelun haasteet nousevat esiin mediassa sekä politiikassa säännöllisin väliajoin, harmittavan usein erittäin traagisista syistä. Usein kysymyksenä kuuleekin "Olisiko lastensuojelu pystynyt ja olisiko sen pitänyt tehdä enemmän?". Valtion nykyinen taloustilanne ja sen leikkaukset ovat nostaneet lastensuojelun taas esiin. Onko meillä varaa leikata palvelusta, joka on nyt jo venytetty äärimmilleen?

Tämä kirjallisuuskatsaus tarkastelee lastensuojelujärjestelmän nykytilannetta ja kuinka siihen on päädytty. Materiaalien avulla tuomme myös esiin kehitysehdotuksia, joita järjestelmän parantamiseksi on ehdotettu vuosien mittaan.

1 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen voimin tuoda keskiöön lastensuojelujärjestelmämme nykytilanne, miten siihen on päädytty ja kuinka päättäjät ovat yrittäneet tilannetta kehittää parempaan suuntaan.

Tutkimuksen tavoite on hyödyttää ammattilaisia tulevaisuuden muutostyössä, jotta emme toistaisi enää samoja virheitä tulevaisuudessa.

Tutkimuskysymyksiksi tässä opinnäytetyössä lopulta seuraaviksi:

1. Onko suomalainen lastensuojelujärjestelmä kriisissä?
2. Mikä nykytilanteeseen on johtanut?
3. Mitä tilanteelle on pyritty tekemään?

2 TOORETTINEN VIITEKEHYS

Tässä kappaleessa tutustutaan lastensuojelun keskeisiin käsitteisiin sekä teoreettiseen viitekehykseen.

Lastensuojelu on lakipohjainen sosiaalipalvelu ja tästä syystä teoreettinen viitekehys on myös muodostunut hyvin pitkälti lastensuojelulain ympärille.

2.1 Lastensuojelu Suomessa

Suomalaista lastensuojelujärjestelmää ohjaavat lainsäädännöt sekä kansainväliset sopimukset, joita Suomi on sitoutunut noudattamaan. Näitä ovat lastensuojelulaki (LSL 417/2007), Suomen perustuslaki (PL 731/1999), Euroopan ihmisoikeussopimus sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. (Hakalehto & Toivonen, 2016, s. 33–39.)

Näiden lainsäädäntöjen sekä sopimuksien noudattamisen päätarkoitus on edesauttaa lapsen oikeuksien toteutumista, turvata oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen sekä monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

Lastensuojelu on lakipohjainen sosiaalipalvelu ja näistä laeista sekä yleisistä ohjeistuksista vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Hyvinvointialueet taas ovat vastuussa itse lastensuojelun järjestämisestä käytännössä. (STM n.d.)

Palveluiden järjestämisvastuu on sillä hyvinvointialueella, jonka alueelta nuori on sijoitettu. Hyvinvointialueet voivat sopia keskenään palveluiden hajauttamisesta eri alueille, jos nousee huoli palveluiden laadusta sekä saatavuudesta. (Räty 2023, s. 75.)

Lastensuojelulaki koskee kaikkia alle 18-vuotiaita Suomessa asuvia tai oleskelevia lapsia, riippumatta heidän uskonnostaan, kulttuurista tai kansalaisuudesta. (STM n.d.)

2.2 Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelutarpeen selvitys

Lastensuojelun tarpeen vireille tulo tapahtuu yleisimmin lastensuojeluilmoituksen tai hakemuksen kautta. Ilmoitus sekä hakemus molemmat johtavat palvelutarpeen arviointiin, jossa myös arvioidaan tarve lastensuojelulle. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa. Lapsi itse, vanhempi/huoltaja, läheinen tai työnsä takia ilmoitusvelvollinen henkilö, joka havaitsee lapsen elämäntilanteessa tekijän, joka vaatisi lastensuojelun tarpeen arviointia. Ilmoitus tehdään matalalla kynnyksellä. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

Palveluntarpeen arvioinnissa noudatetaan sosiaalihuoltolakia (1301/2014) lastensuojelulain (417/2007) rinnalla. Ilmoitus voidaan tehdä yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajan/vanhemman kanssa. (Araneva, 2022, s. 141.)

Selvitys tehdään lapsen ja tämän perheen kanssa yhteistyössä. Sosiaalityöntekijän tulee arviointia tehdessään ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, itsemääräämisoikeus sekä toiveet, tavoitteet, mielipiteet ja yksilölliset tarpeet, lapsen etu huomioiden. Tilanteissa, jossa lapsi itse tai tämän vanhemmat vastustavat selvityksen tekemistä, lapsen tiedot voidaan saada muilta viranomaisilta tai läheisverkostosta. Vanhempien ja/tai lapsen vastustus ei siis vaikuta selvityksen tekemiseen vaan se on vireille tulon jälkeen suoritettava. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

Lastensuojelun tarpeen arvion suorittaa sosiaalityöntekijä ja arvion aloittaminen tulee tapahtua seitsemän päivän kuluessa sen vireille tulosta. Arvion tulee valmistua kolmen kuukauden sisällä. Kiireellisissä tapauksissa arviointi tulee suorittaa viipymättä. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

Palvelutarpeen arvioinnissa selvitetään lastensuojelun sekä palveluiden tarve sekä mitä tukitoimia lapsi ja tämän perhe ovat oikeutettuja saamaan.

2.3 Ennaltaehkäisevä lastensuojelu

Ennalta ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on nimensä mukaisesti ehkäistä lastensuojelun asiakkuuden tarvetta, sillä tässä vaiheessa lapsi ja hänen perheensä eivät ole vielä varsinaisen lastensuojelun asiakkuuden piirissä.

Ehkäisevää lastensuojelua järjestävät kunnat ja hyvinvointialueet sekä kolmas sektori eli järjestöt ja vapaaehtoistoiminta. Tarkoituksena on tarjota lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukevia palveluita ennen kuin varsinainen lastensuojelun asiakkuuden tarve on syntynyt. Ehkäisevällä työllä tuetaan myös vanhemmuutta sekä tarjotaan erityistä tukea esimerkiksi koulun, päivähoidon tai neuvola palveluiden kautta. (LSL 417/2007 3 a §.)

Ehkäisevä lastensuojelu ei vaadi lastensuojelun asiakkuutta, ja hyvinvointialueilla sekä kunnilla on näiden palveluiden järjestämisvelvollisuus. Kunta tarjoaa palveluita, jotka eivät kuulu sosiaali- ja terveydenhuoltoon, hyvinvointialueet taas sen sijaan ovat vastuussa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa järjestettävästä ehkäisevästä lastensuojelusta. (THL Lastensuojelun käsikirja.)

2.4 Avohuolto

Avohuollon tukitoimien järjestäminen on hyvinvointialueen vastuulla ja niihin on ryhdyttävä välittömästi, kun tuen tarve on todettu. Tukitoimien on tarkoitus edistää lapsen kasvua ja kehitystä sekä tukea vanhempia tai muuta huoltajaa tämän kasvatustyössään. Työtä tehdään yhteistyössä lapsen sekä vanhempien/huoltajien kanssa. (LSL417/2007 34 §.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) määritellyt avohuollon tukitoimenpiteet tukevat lasta ja tämän perhettä tehostetun perhetyön, taloudellisen tuen sekä esimerkiksi kuntoutumista tukevien hoito- ja terapiapalveluiden avulla. (LSL 417/2007 36 §.)

Lapsi voidaan avohuollon tukitoimenpiteenä sijoittaa myös kodin ulkopuolelle. Sijoituksen edellytyksenä on se, että se tukee tuen tarpeen arvioimista, lapsen kuntoutumista tai jos lapsen vanhemman tai huoltajan terveydentila vaikuttaa lapsen huolehtimiseen negatiivisesti. Lapsi voidaan sijoittaa laitoshuoltoon yhdessä hänen vanhempansa kanssa mutta myös yksin, jos yhdessä sijoittaminen ei ole lapsen edun mukaista. Avohuollon tukitoimenpiteenä kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle ei saa sijoitusyksikössä asettaa rajoituksia, kuten esimerkiksi liikkumisvapauden rajoitusta. (LSL 417/2007 37§.)

2.5 Lapsi ja perhekohtainen työ

Lastensuojelun lapsi ja perhekohtaista työtä järjestetään siinä vaiheessa, kun ennaltaehkäisevä työ ei ole enää riittävän kannattavaa lapsen ja tämän perheen hyvinvoinnin kannalta. (THL Lastensuojelun käsikirja.)

Lapsi ja perhekohtaista lastensuojelua ovat esimerkiksi kiireellinen sijoitus sekä huostaanotto. Kumpikin menettely tarkoittaa vakavaa puuttumista lapsen ja tämän perheen elämään ja näin ollen se onkin viimesijainen vaihtoehto, josta päätöksen tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai hyvinvointialueen määrittävä ammatillisen kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

Kiireellinen sijoitus sekä huostaanotto edellyttävät, että lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarantuneet, johtuen joko tämän omista tekemisistä tai ulkoisista tekijöistä. Perheen tilanne, kuten esimerkiksi vanhemman sairastuminen tai muu kasvatus-työtä haittaava tekijä, päihteiden käyttö sekä lapsen kaltoinkohtelu ja heitteillejättö ovat syitä, miksi saatetaan turvautua kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon. Myös lapsen oma käytös kuten esimerkiksi itsetuhoisuus, päihteiden käyttö tai rikollinen toiminta voivat johtaa kiireelliseen sijoitukseen ja lopulta huostaanottoon. (Räty 2023, 411, s. 438–443.)

Lapsi voidaan viimesijaisesti sijoittaa kodin ulkopuolelle, jos se on lapsen terveyden ja hyvinvoinnin kannalta välttämätöntä ja hänen etunsa mukaista. Sijoituspaikka voi olla sukulaisen luona, perhehoidossa joko yksityiskodissa tai hyvinvointialueen hyväksymässä perhe- tai ammatillisessa perhekodissa, lastensuojelulaitoksessa tai terveydenhuollon laitoksessa. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

2.6 Jälkihuolto

Osana lastensuojelua on hyvinvointialueilla velvollisuus järjestää jälkihuoltoa. Oikeus jälkihuoltoon kuuluu lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle, joka on ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle tai avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettuna yhtäjaksoisesti vähintään puolenvuoden ajan. Hyvinvointialueen velvollisuus järjestää jälkihuoltoa kestää viisi vuotta viimeisimmän kodin ulkopuolelle tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen. Oikeus jälkihuoltoon päättyy nuoren täytettyä 23 vuotta. (LSL 417/2007 75§.)

Jälkihuolto perustuu nuoren asiakassuunnitelmaan ja sisältää muun muassa toimeentulon turvaamisen sekä asumisen. Jälkihuollossa olevalla nuorella on oikeus itsenäistymisvaroihin, joiden maksun ajankohdasta päättää hyvinvointialue. Itsenäistymisvarat maksetaan nuorelle jälkihuollon aikana tai viimeistään tämän täyttyessä 23 vuotta. (LSL 417/2007 77§.)

2.7 Lastensuojelun työntekijät

Lastensuojelu on moniammatillista yhteistyötä, jossa pyritään muutostyöhön lapsen etu pääosassa. Lastensuojelussa työskentely vaatii lain mukaista kelpoisuutta harjoittaa ammattia, tämä kelpoisuus voi olla esimerkiksi sosiaalityöntekijän ammattipätevyys, sosionomi tai sairaanhoitaja. Myös lähihoitajia sekä nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajia työskentelee lastensuojelussa. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

2.7.1 Sosiaalityöntekijä

Sosiaalityöntekijänä toimiminen edellyttää Valviralta haettua ammatinharjoittamisoikeutta. Jotta henkilö voi toimia sosiaalityöntekijänä, on hänellä oltava Suomessa suoritettu ylempi korkeakoulututkinto, jonka pääaine, tai pääainetta vastaava opinto, on ollut sosiaalityö. (Talentia n.d.)

Sosiaalityöntekijä voi yhtäaikaaisesti vastata maksimissaan 30 lapsen asioista. Asiaksmoituksista säädetään Lastensuojelulaissa (417/2007) kohdassa 13 b §.

2.7.2 Sosiaaliohjaaja

Sosiaaliohjaaja tekee työtä yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa ja työssä tärkeintä on palvelujärjestelmän tunteminen sekä asiakkaiden kanssa tehtävä yhteistyö ja ohjaus. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

Sosiaaliohjaajan toimenkuvaan kuuluu oman alansa palvelujärjestelmän tunteminen sekä ihmisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn, voimavarojen ja osallisuuden vahvistaminen. (Helminen 2022, 33.)

Lastensuojelun sosiaaliohjaaja voi koulutukseltaan olla esimerkiksi sosionomi (AMK). Valviran laillistama sosiaalihuollon ammattihenkilö voi toimia lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollossa. Työhön kuuluu lapsen ja tämän perheen kanssa yhteistyö tavoitteena lapsen hyvinvoinnin, turvallisuuden sekä kasvun ja kehityksen turvaaminen sekä edistäminen. (Helminen 2022, s. 72.)

2.7.3 Moniammatillisuus lastensuojelussa

Lastensuojelu on moniammatillista työtä, jossa pyritään muutostyöhön lapsen tarpeet ja etu huomioiden. Työtä tehdään yhteistyössä koulujen, terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden kuten esimerkiksi terapiapalveluiden ja kelan kanssa. Sosiaalityöntekijät tekevät tiivistä yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa ja jos lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle, tähän yhtälöön kuuluu myös sijoitusyksikkö.

Lapsen sijoituspaikka huolehtii yhteydenpidosta vanhempiin ja lapsen arkipäivän asioista, joihin kuuluvat esimerkiksi terveydenhuolto sekä oppivelvollisuudesta huolehtiminen. (THL Lastensuojelun käsikirja n.d.)

2.8 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan henkilökohtaista kokemusta johonkin itselle merkitykselliseen yhteisöön kuulumisesta. Osallisuuden tunnetta on kuulluksi tuleminen tunne sekä oma tuntemus siitä, että voit mielipiteilläsi vaikuttaa ryhmän toimintaan. (THL, 2024.)

Yksi yhteiskunnan tehtävistä on edistää kokonaisvaltaista osallisuutta, sillä yksilötasolla sen saavuttaminen on hyvin haastavaa. Osallisuutta esiintyy elämän jokaisella osa-alueella kuten työssä, arjessa ja harrastuksissa. (THL, 2024.)

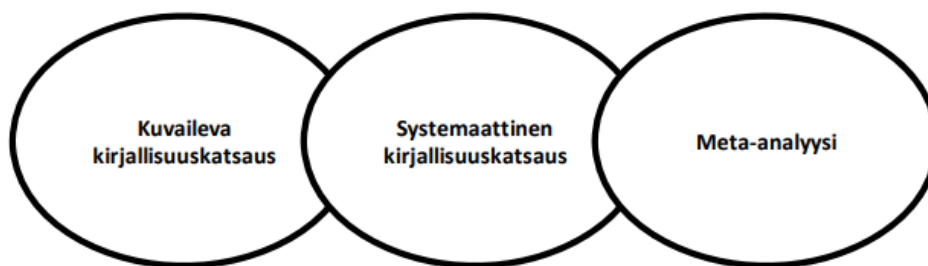
Nuorten osallisuuden kokemuksia on mitattu mm. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen luomalla osallisuusindikaattorilla.

Lastensuojelussa osallisuudella tarkoitetaan myös lapsen mielipiteen ja toivomusten selvittämistä. Nämä tulee huomioida kokonaisuutena lapsen iän, ikätason ja kehityksen kanssa. (LSL 417/2007, 20 §.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Kirjallisuuskatsaus on tieteellinen metodi, jonka avulla tehdään tutkimusta tutkimuksesta. Pääosassa kirjallisuuskatsauksessa toimii tutkimuskysymys, jonka ympärille alamme tuottaa tekstiä. Lähdemateriaali, tutkimuksen laatu ja tulokset pyörivät pääasiallisesti tutkimuskysymyksen ympärillä. (Mannila 2021.)

Kirjallisuuskatsauksia on kolme erilaista päätyyppi: kuvaileva- ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi. Näiden päätyyppien suurin ero on aineiston sisäännottokriteerit. (Salminen 2011, s. 6.)

Kuva 1: Kirjallisuuskatsauksen tyypittely. (Salminen 2011.)

3.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tämä kirjallisuuskatsaus on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena ja tarkalleen ottaen narratiivisena kirjallisuuskatsauksena, joka on integroivan kirjallisuuskatsauksen lisäksi toinen kuvailevien kirjallisuuskatsauksien pääluokka. (Mannila 2021.)

Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen päätarkoitus on ottaa selvää siitä, mitä tutkitavasta aiheesta tai ilmiöstä tiedetään etukäteen, koota löydetyistä tiedosta johdonmukainen tiivistelmä, jota voidaan mahdollisuuksien tullen uudelleen käyttää materiaalina tuleville tutkimuksille. (Vilkkä 2023, 1.2.1.)

Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa lopputuloksena halutaan saada mahdollisimman laaja-alainen kuva tutkittavasta aiheesta, jonka takia kirjallisuuskatsausta tehdessä myös aineiston kanssa saa olla vapaampi. Lähdeaineistoa ei siis tarvitse rajata yhtä tarkalla otteella kuin esimerkiksi systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa. (Mannila 2021.)

Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa aineisto voi olla alan julkaistua kirjallisuutta, konferenssijulkaisuja sekä tiivistelmiä, julkaistuja lopputöitä kuten opinnäytetyöt sekä väitöskirjat sekä ammatilliset julkaisut, kuten ammattilehtien julkaistut artikkelit. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa voidaan käyttää myös tutkimuksia, joita ei olla vertaisarvioitu. (Vilkkä 2023, 1.3.)

Narratiivisella kirjallisuuskatsauksella halutaan ennen kaikkea ymmärtää ilmiötä kokonaisuutena. Lähtökohta vaihtelee kirjoittajasta toiseen ja se voi näkyä esimerkiksi aiheen kyseenalaistamisena, ristiriitojen esille tuomisena ja/tai tunnistamisena. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa kirjoittajan ymmärrys aiheesta ja kokonaisuudesta kasvaa kirjoittamisen myötä, tätä kutsutaan ymmärtämisen prosessiksi. (Vilkkä 2023, 1.2.1.)

3.2 Aineistonhaku sekä sisäänotto- ja poissulku

Tässä kirjallisuuskatsauksessa olen hyödyntänyt erilaisia lähdemateriaaleja sekä julkaisualustoja. Hakutermien valinta oli ennen kaikkea tärkeätä, jotta aineistonhaku on tuottavaa ja hyödyllistä opinnäytetyön kannalta.

Hakusanojen määräytyminen tarkentui tutkimuskysymyksen perusteella. Tutkimuskysymyksinä tässä opinnäytetyössä käytin: Minkälainen on suomalaisen lastensuojelujärjestelmän tämänhetkinen tilanne, ja mikä siihen on johtanut sekä mitä tilanteen parantamiseksi on pyritty tekemään?

Tutkimuskysymyksien tarkennuttua määritin keskeiset käsitteet sekä teoreettisen viitekehyksen. Lastensuojelusta puhuttaessa esille nousee sen lakipohjaisuus ja

näin ollen yksi keskeisimmistä käytetyistä aineistoista tässä opinnäytetyössä oli Lastensuojelulaki (417/2007).

Hakusanoina tiedonhaussa käytin termejä; lastensuojelu, lastensuojelun kriisi sekä resurssipula lastensuojelussa. Tiedonhaun apuna käytettiin hakukoneiden AND-, OR- ja NOT-operaattoreita. Englanninkielisinä hakutermeinä käytin sanoja child protection, child protection system in Finland sekä näistä erinäisiä muunnoksia.

Koska tutkimuskysymys käsittää myös ”mikä lastensuojelun nykytilanteeseen on johtanut”, otettiin lähteinä mukaan myös yli kymmenen vuotta vanha materiaali, jotta saadaan kattava kokonaiskuva tilanteen kehityksestä. Teoreettista viitekehystä koottaessa on julkaisu vuosien kanssa oltu tarkempia ja näin ollen etsitty sekä käytetty tuoreinta saatavilla olevaa tietoa, sillä teoreettinen viitekehys kattaa laajalti lakipohjaiset seikat lastensuojelujärjestelmästä.

Tutkimuksien valikoitumiseen on vaikuttanut otsikko, julkaisu vuosi, julkaisija sekä sisällysluettelo. Tärkeimpänä sisäänotto kriteerinä oli, että vastasiko aineisto tutkimuskysymykseen. Taulukko 1 kuvaa sisäänotto- ja poissulkukriteerejä.

Taulukko 1 sisäänotto- ja poistokriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Artikkeli/tutkimus ilmestynyt vuosina 2013–2024.	Artikkeli/tutkimus ilmestynyt ennen vuotta 2013.
Teksti koskee lastensuojelua.	Teksti ei koske lastensuojelua.
Teksti vastaa tutkimuskysymykseen.	Teksti ei vastaa tutkimuskysymykseen.
Tekstin kieli suomi tai englanti.	Tekstin kieli jokin muu kuin suomi tai englanti.

Opinnäytetyössä päädyin ottamaan sisään hyvinkin vanhoja lähteitä, vanhin n. 10 vuotta vanha. Syyksi vanhojen lähteiden käytölle on se, että lastensuojelun kriisistä on puhuttu jo vuosikymmeniä ja mielestäni on tärkeää huomioida myös aiheesta käyty vanha keskustelu, jolla voimme konkretisoida tilanteen vakavuuden.

3.3 Käytetyt tietokannat

Tietokannat, joita tässä opinnäytetyössä on käytetty, olivat Google Scholar, Finna.fi sekä Tiedejatutkimus.fi tietokanta. Opinnäytetyötä kirjoittaessa on myös Finlex ollut yksi lähdemateriaaleista.

Google Scholar-palvelu tarjoaa laajan valikoiman tieteellistä kirjallisuutta. Palvelusta löytyy niin julkaistuja kirjoja, lopputöitä, artikkeleita sekä ammattilehtien julkaisemia kirjoituksia. Hakuja voi tehdä monella eri kielellä sekä hakusanoja voi yhdistää tai poissulkea käyttämällä Boolean-logiikan AND-, OR- ja NOT-operaattoreita. Edellä mainituilla operaattoreilla voidaan yhdistää sanoja, ottaa mukaan hakusanoja sekä poissulkea sanoja. (Vilkkä 2023, 2.1.2.)

Finna.fi-palvelun kautta voi etsiä kotimaista julkaistua kirjallisuutta yhden palvelun avulla. Finna.fi-palvelusta voi etsiä verkossa saatavilla olevaa aineistoa sekä kirjastoissa saatavilla olevia aineistoja, joita ei verkosta käsin voi lukea. (Finna.fi)

Tiedejatutkimus.fi on opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tarjoama ja ylläpitämä palvelu, jonka antaa pääsyn Suomessa tehdyille tutkimuksille. Palvelun tavoite on tehdä Suomessa tehdyt tutkimukset helpommin saavutettaviksi ja lisätä kotimaisten tutkimuksien näkyvyyttä ja vaikuttavuutta. (Tiedejatutkimus.fi.)

Finlex on maksuton palvelu, joka kattaa suomalaisen lainsäädännön, oikeuskäytännöt, hallituksen esitykset, viranomaisnormit sekä valtiosopimukset verkossa. (Finlex.fi.)

4 LASTENSUOJELUN JULKISUUSKUVA MEDIASSA

Lastensuojelun uutisointiin liittyvä keskustelu on ollut vilkasta ja moninäkökulmaista. Toimittajilla on journalistinen vapaus valita näkökulmansa, mutta erityisesti lapsiin liittyvien traagisten aiheiden yhteydessä hienovarainen ja vastuullinen uutisointi on ensiarvoisen tärkeää. Lastensuojelu on julkista toimintaa, ja siksi sen arviointi osana julkista keskustelua on perusteltua. Tähän arviointiin kuuluu onnistumisten lisäksi myös epäkohtien esille tuominen. (Lastensuojelun Keskusliitto, 2022.)

On kuitenkin syytä huomioida, että uutisotsikot on suunniteltu herättämään huomiota, minkä vuoksi mediassa korostuvat usein lastensuojelun negatiiviset puolet. Tämä yksipuolinen painotus voi osaltaan vaikuttaa lastensuojelun julkisuuskuvaan. Yksi merkittävä tekijä tässä on se, että usein uutisoinnissa korostetaan sijaishuoltoa, vaikka se on vain pieni osa lastensuojelun toimintaa. Suurin osa lastensuojelusta toteutetaan avohuollon tukitoimilla, jotka eivät saa vastaavaa julkista huomiota. (Metropolia, 2018.)

Pilvimaria Siltainsuun (2016) Lastensuojelun Keskusliitolle tuottamassa tutkimuksessa ”Verkossa” tarkastellaan lastensuojelun julkisuuskuvaa sosiaalisessa mediassa. Tutkimus tarjoaa kattavan tilannekatsauksen lastensuojelusta käydyn keskustelun sävyistä ja esiin nousseista teemoista. Vuoden 2016 raportti osoittaa, että keskustelun keskiössä ovat olleet lastensuojeluilmoitukset, huostaanotot, kirjauskäytännöt sekä itse lastensuojelujärjestelmä ja sosiaalityöntekijöiden toiminta.

Siltainsuun sisältöanalyysi osoittaa, että suhtautuminen lastensuojeluun on kaksijakoista. Osa keskustelijoista suhtautui järjestelmään positiivisesti, kun taas toiset esittivät voimakasta kritiikkiä. Erityisesti monet kirjoittajat kokivat lastensuojeluilmoitukset kiusantekona, kun taas toiset näkivät ilmoitukset tärkeänä välineenä lapsen edun turvaamiseksi (Siltainsuu, 2016, s.26–27.)

Keskusteluissa esiin nousivat myös pelot ilmoituksen tekemisen seurauksista sekä epävarmuus siitä, kerrotaanko perheelle ilmoituksen tekijän henkilöllisyys. Lastensuojelun tehottomuus nousi esille monissa keskusteluissa, osa kirjoittajista koki, että vaikka ilmoituksen tekeminen olisi perusteltua, se ei johda konkreettisiin toimenpiteisiin. (Siltainsuu, 2016, s. 27.)

Annika Pätiälän (2016) pro gradututkielma ”Lastensuojelu mediassa” tarkastelee lastensuojelun julkisuuskuvaa Helsingin Sanomien julkaisemien kirjoitusten pohjalta ajanjaksolla 1.1.2014-31.12.2015. Pätiälän tutkimukseen sisältyi 141 lastensuojelua käsittelevää artikkelia sekä kolmen lastensuojelun sosiaalityöntekijän teemahaastattelua. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että lastensuojelun julkisuuskuva on kielteinen. Kirjoitusten perusteella palvelujärjestelmän kriisiytyminen ja pätevien sosiaalityöntekijöiden puute nousivat toistuvasti esille, kuten myös työntekijöiden liialliset asiakasmäärät. (Pätiälä, 2016, s. 45.)

Sosiaalityöntekijät korostivat asiakasmäärien kasvun ja epäpätevien työntekijöiden yhdistelmän vaikutuksia palvelun laatuun. Työn kuormittavuus ja resurssipula johtivat siihen, että lapset ja perheet kärsivät, kun yksiköllistä apua ei pystytty tarjoamaan oikea-aikaisesti. Työntekijöiden lisääntyneet vastuunkannot ja liian suuret asiakasmäärät vähensivät mahdollisuuksia tarjota perheille riittäviä ja ajoissa tulevia palveluita. (Pätiälä, 2016, s. 48.)

Merja Degerlundin (2015) pro gradututkielmassa ”Lastensuojelun mediavälitteinen julkisuuskuva – diskurssianalyttinen tutkimus Yleisradion uutissivuston ja Helsingin Sanomien kirjoituksista” aineisto koostui suurimmaksi osaksi uutisista ja vain osittain lukijoiden mielipidekirjoituksista. Degerlund toi esille sen, että median välittämä viesti vaikuttaa vahvasti yleisön mielipiteeseen, oli informaatio vääristynyttä tai ei. (Degerlund 2015, s. 48.)

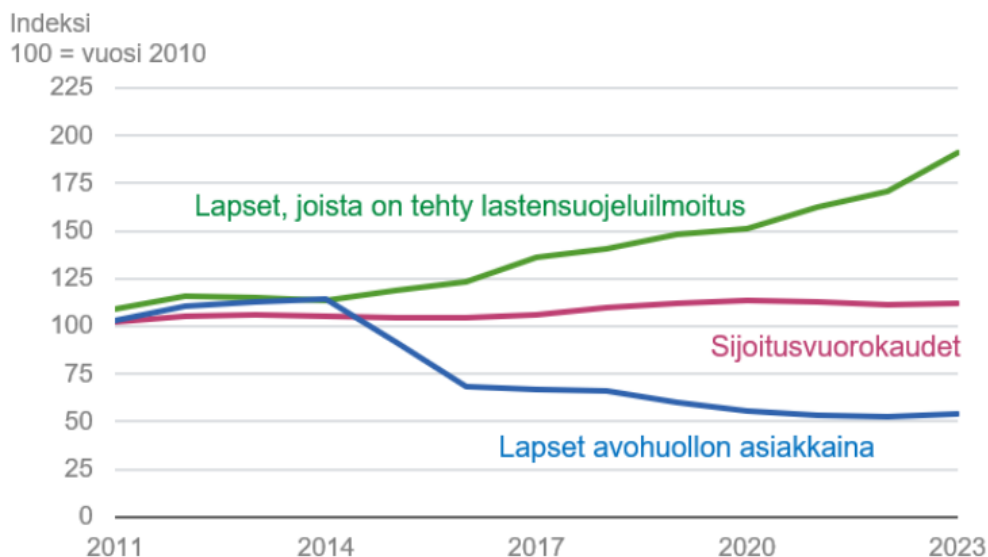
Degerlundin mukaan ”lastensuojelu asemoituu kaotisoivan diskurssin mukaan kriisiytyväksi, ongelmakeskeiseksi ja organisoimattomaksi toiminnaksi, jätävän strategisen suunnittelun puutteesta kärsiväksi palvelualaksi, joka yrittää selviytyä rakenteellisessa muutospyörässä”. (Degerlund 2015, s. 50.)

Molemmissa Ylen sekä Helsingin Sanomien uutisissa toistuvia teemoja olivat lastensuojelun resurssointi, resurssien riittämättömyys, työntekijöiden työpaineet, suuret asiakasmäärät ja niiden kasaantuminen yhdelle työntekijälle sekä työntekijöiden epäpätevyys ja vaihtuvuus. (Degerlund 2015, s. 50.)

Julkisuuskuvaan ja lastensuojelun kriisistä uutisoivat eniten toimittajat, Degerlundin (2015) pro gradututkielmassa selvisi. Kaotisoivaa diskursiota esiintyi nimenomaan eniten tekstilajeissa, jotka olivat uutisia. Journalistit tuottivat tekstiä mm. sosiaalityöntekijöiden epäpätevyydestä, viranomaisten tiedon kulun ongelmista sekä perheistä, jotka siirtyivät suoraan lastensuojelun kriisiasiakkiksi. (Degerlund, 2015. s. 52.)

5 LASTENSUOJELUN TARVE

Vuoden 2022 lastensuojelun tilanneraportin mukaan lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut tasaisesti viimeisen vuosikymmenen aikana (THL, 2023a).

Lastensuojelun keskeisten tunnuslukujen kehittyminen vuodesta 2010.

Kuva 2: Lastensuojelun tarpeen kehittyminen. (THL.)

Vuonna 2022 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 98 634 lapsesta, mikä vastaa 9,1 prosenttia Suomen lapsiväestöstä. Yhteensä ilmoituksia tehtiin 184 658, mikä on viisi prosenttia enemmän kuin vuonna 2021. Huolimatta lastensuojeluilmoitusten määrän kasvusta, avohuollon tukitoimien ja huostaanotettujen lasten määrät pysyivät ennallaan, mutta kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi kolme prosenttia. Eniten ilmoituksia tehtiin 13–15-vuotiaista lapsista (THL, 2023, s. 1.)

Vuoden 2015 lakimuutos on vaikuttanut erityisesti avohuollon asiakasmääriin. Lakimuutoksen seurauksena avohuollon asiakasmäärät ovat vähentyneet samalla, kun muiden sosiaalihuollon lapsiperhepalveluiden merkitys on korostunut. Lakimuutos toi muutoksia myös lastensuojelun asiakkuuden määritelmään: asiakkuus

alkaa vasta palveluntarpeen arvioinnin jälkeen, jos arvioinnin perusteella katsotaan, että lastensuojelu on tarpeellista (THL, 2023, s. 14.)

Vuoden 2023 lastensuojelun tilastoraportti osoittaa, että lastensuojeluilmoitusten määrä kasvoi 11 % edellisvuodesta. Eniten ilmoituksia tehtiin jälleen 13–15-vuotiaista lapsista. Lisäksi avohuollon asiakkaiden määrä kasvoi 4 prosenttia, mikä oli ensimmäinen kasvu vuoden 2014 jälkeen (THL, 2024, s. 1.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli vuonna 2023 yhteensä 17 299 lasta, joista 65 % oli huostaanotettuja. Tämä on 1 prosentti vähemmän kuin edellisellä vuonna. Kokonaisuudessaan huostaanotettujen ja sijoitettujen lapsien määrä väheni yhden prosentin vuodesta 2022. Huomionarvoista on, että lapsi voi kuulua sekä kiireellisesti sijoitettuihin että huostaanotettuihin lapsiin tilastoissa (THL, 2024, s. 3.)

THL:n vuoden 2023 tilastoraportin mukaan uusien huostaanottojen määrä laski vuosien 2019 ja 2022 välillä 13 %, mutta vuoden 2023 aikana huostaanottojen määrä on jälleen kasvanut. Laskua on osittain selitetty 17-vuotiaiden täysi-ikäistymisellä, sillä he muodostivat suhteellisen suuren osan huostaanotetuista nuorista (THL, 2024, s. 4.)

Sijaishuolto on siirtynyt laajalti yksityiselle sektorille 2000-luvulla. Vuonna 2020 jopa 80 % sijaishuollon laitospalveluista tuotettiin yksityisesti. Samalla lasten ja nuorten tuen tarve on tullut haastavammaksi, sillä yhä useammalla sijoitetulla lapsella on psykiatrinen diagnoosi, joka vaatii kalliita tukitoimia sekä lisäkoulutuksia työntekijöille (Tiili & Kuokkanen, 2021, s. 9–10.)

Lasten ja nuorten psyykkiset ongelmat, kuten masennus ja ahdistus, eivät kuitenkaan ole rajoittuneet vain lastensuojelun asiakkuuden piirissä oleviin lapsiin. Vuoden 2021 kouluterveyskyselyn mukaan 30 % tytöistä ja 8 % pojista ilmoitti kokevansa kohtalaista tai vaikeaa ahdistusta (THL, 2021, s. 1.)

Sijoitettujen lasten kohdalla mielenterveyden ongelmat ovat kuitenkin erityisen korostuneita: 13–17-vuotiaista sijoitetuista lapsista joka toinen on nuorisopsykiatrian asiakas, ja kahdella kolmesta koulukotiin sijoitetusta lapsesta on psykiatrinen diagnoosi (Lastensuojelun Keskusliitto, 2022.)

5.1 Resurssipula lastensuojelussa

Laadukkaan ja turvallisen lastensuojelun edellytyksenä on riittävä ja pätevä henkilöstö. Tällä hetkellä kuitenkin resurssipula heikentää merkittävästi lastensuojelupalveluiden laatua. Resurssipula vaikuttaa negatiivisesti työn vetovoimaisuuteen ja ajaa ammattilaisia pois alalta (Tiili & Kuokkanen, 2021, s. 10.)

Vuonna 2020 Lastensuojelun Keskusliitto ja Talentia toteuttivat selvityksen lastensuojelun laitoshoidon vetovoimaisuudesta, jonka tulokset julkaistiin raportissa *Lapsen vuoksi* (2021). Selvityksessä tutkittiin tekijöitä, jotka vaikuttavat sijaishuollon vetovoimaisuuteen sekä niitä tekijöitä, jotka saavat työntekijät harkitsemaan alanvaihtoa. Työhyvinvointi nousi keskeiseksi tekijäksi, joka vaikutti työntekijöiden pysyvyyteen alalla. Työnantajan ja työyhteisön osoittama tuki työhyvinvoinnissa on merkittävä tekijä, kun työntekijä pohtii työpaikan tai jopa alan vaihtamista (Tiili & Kuokkanen, 2021, s. 15.)

Jotta työ olisi mielekästä, sen on oltava merkityksellistä ja palkitsevaa. Työhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa osallisuuden tunne, työn hallinta ja yhteisöllisyys. Työhyvinvointi kytkeytyy tiiviisti resurssipulaan. Lastensuojelu on stressaavaa ja vaativaa työtä, jossa työhyvinvoinnin edistäminen jää valitettavan usein taka-alalle. Työhyvinvoinnin laiminlyönti ei ole uusi ilmiö sosiaalialalla, ja erityisesti lastensuojelussa työntekijät ovat alttiita työuupumukselle (Tiili & Kuokkanen, 2021, s. 14–15.)

Resurssipula ja työntekijöiden suuri vaihtuvuus eivät ole ainoastaan Suomen ongelmia, vaan vastaavaa ilmiötä esiintyy myös kansainvälisesti. Norjassa on jo vuosien ajan havaittu työntekijävaihtuvuuden ongelmia. Nilsen ym. tutkimuksessaan ”Factors affecting child welfare and protection workers to quit: a cross-sectional study from Norway” (2023) käsittelevät Norjan lastensuojelun työntekijöiden irtisanoutumisaikkeitä. Tutkimuksessa havaittiin, että työpaikan vaihtamisen syitä olivat muun muassa liian suuri työmäärä, loppuun palaminen, sitoutumisen puute sekä tyytymättömyys työpaikan johtoon. Tutkimuksessa todettiin, että korkea emotionaalinen uupumus, kyynisyys ja heikko ammatillinen tehokkuus korreloivat irtisanoutumisten kanssa, kun taas työhön sitoutuminen ja tyytyväisyys johtajuuteen vähensivät irtisanoutumisen riskiä (Nilsen, ym. 2023, s. 2.)

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) vuonna 2013 julkaisemassa raportissa *Toimiva lastensuojelu* käsiteltiin työntekijäresursseja ja asiakasmitoitusten tarvetta perustuen tutkimustietoon. Raportissa esitettiin kehitysehdotuksia, jotka voisivat parantaa lastensuojelujärjestelmän kestävyyttä rakenteellisella tasolla. Raportissa todettiin, että asiakasmäärien suuruus ja työntekijävaihtuvuus johtivat luottamuspulaan perheiden ja työntekijöiden välillä. Useat perheet joutuivat aloittamaan yhteistyön uuden työntekijän kanssa alusta, mikä aiheutti jatkuvuuden puutetta ja vaikeutti korjaavaa työskentelyä (STM, 2013, s. 39.)

Vuoden 2022 alussa sosiaalityöntekijän vastuulla sai olla enää enintään 35 lasta, kun taas vuoden 2024 alussa lakimuutoksen myötä asiakasmäärä laskettiin 30 lapseen (THL, 2022). Hatkassa-hankkeen (2023) loppuraportti toi esiin, että yli 50 % vastanneista nuorista, läheisistä ja muista lastensuojelun toimijoista oli sitä mieltä, että sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi aikaa nuorten asioiden hoitamiseen. Nuoret kritisoivat myös työntekijöiden vaihtuvuutta ja kokemusta siitä, etteivät he tienneet nykyisen sosiaalityöntekijänsä nimeä. Osa nuorista koki, etteivät sosiaalityöntekijät saaneet oikeaa kuvaa heistä, koska kanssakäyminen tapahtui lähinnä kokouksissa ja perustui asiakirjoihin. Toisaalta osa nuorista raportoi positiivisista

kokemuksista, kun sosiaalityöntekijä oli varannut heille aikaa ja ollut aktiivisesti yhteydessä (Hatkassa Suomessa, 2023, s. 63–64.)

5.1.1 III. Sektorin mahdollisuudet lastensuojelussa

Kolmannella sektorilla tarkoitetaan organisaatioita, kansalaisjärjestöjä ja säätiöitä, joiden toiminta on voittoa tavoittelematonta. Kolmas sektori toimii työparina kuntien kanssa täydentämällä palvelutarjontaa. (Soste, 2021. 9–10.)

Kolmas sektori tarjoaa etenkin ennaltaehkäiseviä palveluita, joiden tavoite on tukea perheitä ja lapsia ennen varsinaisen lastensuojelun tarpeen syntymistä. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi perhekahvilat, vanhempainryhmät, sekä neuvontapalvelut, joiden tarkoitus on tukea vanhemmuutta. Näitä palveluita suomessa tarjoavat esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto (Mannerheimin lastensuojeluliitto).

Lasten ja heidän perheiden jaksamisen tukeminen on monilla kolmannen sektorin palvelun tuottajilla päämääränä. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto tarjoavat tukihenkilö- ja perhepalveluita. Palvelut toimivat laajalti vapaaehtoisvoimin ja tarkoituksena on auttaa tukea tarvitsevaa henkilöä/perhettä vaikeassa elämäntilanteessa ja mahdollistaa jatkumollinen apu.

Internetin tullessa entistä tärkeämmäksi yhteiskunnassa, on ymmärretty sen hyödyntämismahdollisuudet etenkin nuorisotyön parissa. Tunnetuimpia palveluita ovat Sekasin-chat sekä Netari, netissä toimiva nuorisotalo. Muita kriisipalveluita, joita kolmas sektori tarjoaa, on esimerkiksi Hope ry järjestön tarjoama apu vähävaraisille perheille tarjoamalla heille vaate- ja käyttötavara apua sekä harrastetukea lapsille (Hope ry.)

Järjestötoiminta sekä muut kolmannen sektorin toimijat tarjoavat paljon vertais-tukea sekä trauma- ja kriisityötä. Järjestöt pyrkivät myös aktiiviseen vaikuttamistyöhön, jotta lasten ja perheiden oikeuksia sekä rakenteellisia ongelmia saataisiin

ratkaistua. Kriisi- ja traumatyötä tarjoavat mm. Ensi- ja turvakotien liitto, jotka tarjoavat palveluita perheväkivallan uhreille. (Ensi- ja turvakotien liitto.)

Järjestötyötä harjoitetaan niin suomessa kuin ulkomailla. Ennaltaehkäisevä nuorisotyötä järjestää esimerkiksi Friends of the children- voittoa tavoittelematon järjestö. Järjestön tavoite on vähintään 12 vuoden ajan tukea erilaisia nuoria, jotka tulevat kaikki erilaisista lähtökohdista. Toiminnan tavoite on luoda nuorille pitkän aikavälin turvallisia sosiaalisia suhteita, joiden perustana on luottamus, rakkaus ja kulttuurisensitiivisyys. (Friends of the Children.org.)

Samantapaista ennaltaehkäisevää kolmannen sektorin työtä tarjoaa meillä Suomessa Icehearts. Iceheartsin toiminnan perustana on luoda lapsille ja nuorille pitkäkestoista ja kokonaisvaltaista tukea. Lapsen tukena tämän kasvussa toimii kasvattaja, joka on sitoutunut kulkemaan lapsen rinnalla 12vuotta. (Icehearts.)

6 JÄRJESTELMÄN SUDENKUOPAT JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Lastensuojelujärjestelmää on kritisoitu jo pitkään, ja tämä kritiikki on saanut voimaa erityisesti median kautta. Työntekijäpula, vaaratilanteet sekä valitettavat kuolemantapaukset, joissa lapsi tai perhe on ollut lastensuojelun asiakas, ovat herättäneet huomiota. Suomessa lastensuojelua varjostavat etenkin internetissä ja sosiaalisessa mediassa jaetut videot huostaanottotilanteista sekä keskustelupalstat, joilla jaetaan henkilökohtaisia kokemuksia.

Vaikka lastensuojelusta keskustellaan laajalti niin mediassa kuin politiikassa, on järjestelmän toimivuudesta ja vaikuttavuudesta olemassa valitettavan vähän tutkimustietoa. Kritiikkiä on esitetty jo vuosikymmenten ajan, mutta varsinaisten tutkimusten puute vaikeuttaa tilanteen selvittämistä. Metropolian ammattikorkeakoulun julkaisussa Sirkka Rousu (2018) tuo esille parannuskohteita, joista lastensuojelujärjestelmä voisi hyötyä. Rousun (2018) mukaan järjestelmän pirstaleisuus estää tavoitteellisen ja jatkuvan työskentelyn.

Nykyinen lastensuojelujärjestelmä näyttää kaatuvan sen yksipuolisuuteen. Tavoitteena on siirtää painopistettä korjaavasta lastensuojelutyöstä ennaltaehkäisevään työhön hyödyntämällä moniammatillisuutta, mutta tällä hetkellä moniammatillisuuden puute on merkittävä kompastuskivi palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. Kommunikointi eri palveluntarjoajien välillä ei toimi, ja jokainen toimija toimii omien ohjeistustensa mukaisesti. (Rousu 2018, s. 48.)

Järjestelmän täyskäännös olisi välttämätön, jotta se voisi tehokkaasti vastata lasten ja nuorten ongelmiin ennaltaehkäisevästi. Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian julkaisemassa raportissa "Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus" todetaan, että palveluiden kehittämiseksi tarvitaan sektorirajat ylittäviä yhteispalvelumuotoja.

Hokkilan (2023) tutkimuksessa monet vanhemmat ovat kertoneet, että heidän huoliaan ei ole otettu tosissaan. Ylisukupolvittuneiden ongelmien ratkaiseminen

on vaikeaa, sillä ammattilaisilta ei ole saatu riittävää apua. Viranomaisiin kohdistuva epäluulo sekä vastahakoisuus avun vastaanottamiseen ovat vahvasti läsnä, kun aiempi kokemus lastensuojelusta on ollut, ettei perheiden ongelmia ole otettu vakavasti. Monien vastaajien mukaan avun hakeminen vaatii ongelmien kärjisty- mistä ennen kuin sen saaminen on mahdollista. (Hokkila 2023, s. 19.)

Hokkilan (2023) selvityksessä nuoret ovat nostaneet esiin ongelman, joka heiken- tää lastensuojelun ydintä: tunne siitä, että heidän vanhempiaan suojellaan enem- män kuin heitä itseään. Nuoret ovat kertoneet, että viranomaisia pelottaa puuttua perheiden välisiin ongelmiin, ja lapsen ja vanhemman välinen suhde koetaan py- hänä, jolloin väliin puuttuminen tapahtuu vain äärimmäisissä tilanteissa. Interven- tioiden myöhäinen alkaminen ja tarjottavan avun tehottomuus ovat myös nous- seet esille. Monien haastateltavien mukaan monet ongelmat olisivat voitu välttää, jos heidän vanhempansa olisivat saaneet oikea-aikaista apua. (Hokkila 2023, s.20– 21.)

Suomessa on monia ylisukupolvittuneita haasteita, jotka saattavat juontaa juu- rensa hiljaisuuden ja pärjäämisen kulttuuriin, jota yhteiskunnassamme arvoste- taan. Kiintymyssuhteiden ongelmat ja opitut haitalliset toimintamallit ovat varjos- taneet monien perheiden elämää sukupolvien ajan. Ongelmat kasaantuvat, ja nii- den purkaminen ilman ammattilaisapua on lähes mahdotonta. (Hokkila 2023, s. 20.)

Vanhemmat ovat myös tuoneet esiin turhautumistaan nykyjärjestelmän kyvyttö- myydestä tunnistaa varhaisia riskitekijöitä. Hokkila nostaa esiin esimerkin 17-vuo- tiaasta pojasta, jonka äiti huomasi neuropsykiatrisia haasteita jo kuusivuotiaana, mutta tuolloin apua ei ollut saatavilla. Nykyisin poika asuu lastensuojelulaitok- sessa, ja äidin pelko hänen vakavasta oireilustaan on todellinen. (Hokkila 2023, s. 20.)

Selvityksessä monilla vanhemmilla oli samanlaisia kokemuksia avun saannin puut- teesta. Myös nuoret, nykyisin aikuiset, kertoivat saaneensa apua vasta vakavien

ongelmien, kuten päihteiden käytön tai itsetuhoisuuden, myötä. (Hokkila 2023, s. 20.)

Pätiälän (2016) tutkimuksessa haastatellut sosiaalityöntekijät ovat ilmaisseet huolensa oikea-aikaisen avun puutteesta, sillä asiakasmäärät tekevät sen mahdottomaksi. Yhteydenpito perheiden kanssa ei ole säännöllistä, mikä vaikuttaa asiakassuhteisiin ja palvelun laatuun.

Vuonna 2014 Kai Alhanen julkaisi tutkimuksen nimeltä "Vaarantunut suoje-luvalta - tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä". Tutkimus nostaa esiin järjestelmän pirstaleisuuden sekä asiakkaan ja työntekijän näkökulmasta. Erityisesti sosiaali- ja terveysalan sektorijako on aiheuttanut haasteita avun hakemisessa, sillä monet asiakkaat kokevat palveluntarjoajien puutteellisen kommunikaation vaikeuttavan avun saamista.

Alhanen käsittelee tutkimuksessaan myös markkinamallia, joka luo sosiaalialasta myytävän tuotteen, jolla on tiukat raamit. Tämä malli ei kuitenkaan täytä asiakkaiden tarpeita, sillä heidän avuntarpeensa voivat ulottua useiden eri palveluntarjoajien alueelle. Nuorten kokemukset markkinamallista osoittavat, että heitä ei aina kohdella ihmisinä vaan asiakkaina. (Alhanen 2014, s. 37.)

Alhanen huomauttaa myös, että vanhemmat ovat huolissaan siitä, että saatu apu on usein lyhytkestoista ja keskittyy vain akuutteihin ongelmiin. Tämä herättää huolta kiireellisten sijoitusten ja huostaanottojen käytöstä keinona, kun ennaltaehkäisevä apu ja avohuolto ovat epäonnistuneet. Lasten sijoittaminen kotinsa ulkopuolelle nähdään viimesijaisena tukitoimena, jota ammattilaisten mielestä käytetään liian usein (Alhanen 2014, s. 40.)

Alhasen (2014) tutkimuksessa työntekijöiden vähyys korostuu, mikä johtaa olemassa olevien työntekijöiden kohtuuttomaan työmäärään. Palveluja ei voida tuottaa niin yksilöllisesti kuin pitäisi, sillä työntekijöillä ei ole riittävästi aikaa. Muita

mainittavia uhkatekijöitä ovat kirjaamistaakka, jatkuva kiire, henkinen kuormitus sekä johtamisongelmat, jotka vaikuttavat sekä palveluntuottajiin että asiakkaille.

Alhalan tutkimuksesta on nyt kulunut kymmenen vuotta, ja näyttää siltä, että asiat eivät ole parantuneet. Työntekijäpula ja henkisesti kuormittavat työolosuhteet ovat edelleen ajankohtaisia ongelmia. Työntekijät väsyvät ja hakeutuvat alalta pois, etsien tasaisempaa työuraa, joka ei vie kaikkia heidän voimavarojaan.

Vuonna 2013 sosiaali- ja terveysministeriö (STM) julkaisi ”Toimiva Lastensuojelu”-selvitysryhmän loppuraportin.

Loppuraportissa kerrottiin edellytykset toimivalle palvelulle. Näitä työryhmän mukaan olivat mm. lasten ja vanhempien osallisuuden lisääminen, rikoksen kohteeksi joutuneiden lapsien suojelun ja tuen parantaminen, viranomaisyhteistyön parantaminen ja lisääminen, lastensuojeluilmoitusten kynnyksen madaltaminen, moniammatillisen yhteistyön lisääminen, strukturoitujen ja näyttöön perustuvien työmenetelmien ja välineiden tunnetuksi tuominen, dokumentoinnin yhtenäistäminen ja ohjeistuksien lisääminen. (STM 2013, s. 33–37.)

Edellä mainittuihin edellytyksiin selvitysryhmä antoi myös toimenpide-ehdotuksia. On hyvä huomioida, että osa toimenpide-ehdotuksista ovat jo toteutuneet loppuraportin jälkeen tapahtuneiden lastensuojelu uudistuksien jälkeen. Tämä kertoo siitä, että vaikka lastensuojelua kritisoidaan paljon, pyritään sitä myös kehittämään.

Toimenpide-ehdotukset sisälsivät mm. ilmoitusvelvollisuuden lisäämisestä lakiin, viranomaisille tarkoitettu opas lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn liittyvistä velvoitteista sekä tietojen vaihto ja salassapitoa koskevista säätelyistä, viranomaisten välisen yhteistyön ja säädösten lisääminen lakiin, tutkimuksen käynnistäminen ilmoitusvelvollisuudesta ja ilmoitukseteko kriteereistä eri aloilla ja tämän tutkimuksen pohjalta toiminnan kehittäminen, moniammatillisten asiantun-

tijaryhmien tehtävien ja roolien selkeyttäminen, lastensuojeluprosessin ja arvioinnin strukturoiminen yhtenäiseen malliin, lastensuojelun perustuttava Käypä hoitosuosituksia vastaavaan järjestelmään, lastensuojelun avo- ja sijaishuollon asiakkaiden terveyden- ja hyvinvoinnin tilan seuranta. (STM 2013, s. 37–38.)

Työryhmän loppuraportissa tuotiin moneen otteeseen esille lapsen ja perheen osallistamisen tärkeys. Esimerkkinä käytettiin osallistavan dokumentoinnin hyötyjä lastensuojelussa. Osallistavalla dokumentoinnilla tarkoitetaan sosiaalityöntekijän tekemien neuvottelu- ja palaverikirjauksien lähettämistä perheelle. Tällä lisätään vuorovaikutusta perheen ja sosiaalityöntekijän välillä, annetaan asiakkaalle mahdollisuus pohtia perheen tilannetta ja ymmärtää sosiaalityöntekijän näkökulmaa ja kirjausten paikkansapitävyyttä. Dokumentit käännetään asiakkaan kotikielille, jolloin mahdollistetaan tasa-arvon toteutuminen. (STM 2013, s. 38.)

Osallistavaa dokumentointia on kehitetty Helsingin kaupungin lastensuojelussa vuosien 2005–2012 välisenä aikana. Toimintatapa on saanut positiivista palautetta niin asiakkailta kuin työntekijöiltä. (STM 2013, s. 38.)

Toimiva lastensuojelu- loppuraportissa otettiin kantaa siihen, että perustason palveluita tulisi vahvistaa siten, että niillä olisi valmius vastata lapsien ja perheiden tuen tarpeeseen ehkäisevästi, jolloin lastensuojeluun ohjattaisiin vain sellaisissa tilanteissa, joissa tarvitaan lastensuojelun laajempaa asiantuntemusta. (STM 2013, s. 57.)

7 TULKINTATAPA MERKITSEE PALJON

Tilastoja voidaan tulkita monin eri tavoin. Heikki Ranta (2023) on tuonut esiin, että numerot eivät aina vastaa päättäjien puheita. On totta, että lastensuojeluilmoitusten määrä on noussut merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta oliko tämä alun perin päättäjien tarkoitus? Nykyisen lastensuojelulain tavoitteena on ollut ilmoituskynnyksen madaltaminen ja osalle ammattiryhmistä ilmoitusvelvollisuuden lisääminen toimenkuvaan. Tavoite on saavutettu, sillä lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut lain uudistamisen jälkeen.

Voimme myös argumentoida, että yhteiskuntamme on edistynyt lasten ja perheiden ongelmien tunnistamisessa, kuten ilmoitusten lisääntymisestä voidaan päätellä. Lisäksi sijaishuollon tarkistuskäynnit ovat lisääntyneet, mikä mahdollistaa sijaishuoltojärjestelmän ja yksiköiden siirtymisen pois vanhasta toimintamallista. Näiden toimenpiteiden avulla voimme toivoa, ettei historia toistu ja ettei uusia valtiollisia anteeksipyyntöjä tarvitse esittää sijaishuollossa kaltoinkohdeltujen tai väkivaltaa kohdanneiden henkilöiden hyväksi, kuten oli ensimmäisen lastensuojelulain voimassaolon aikana (Sundqvist, 2016). Tarkistuskäynnit sijaishuollossa antavat mahdollisuuden havaita puutteita ennen kuin niistä kehittyvät suurempia ongelmia.

On kuitenkin tärkeää huomioida, että lastensuojelu käsittää paljon enemmän kuin pelkästään tilastot. Emme voi sivuuttaa sitä tosiasiaa, että lasten ja nuorten monimutkaiset ongelmat kuormittavat jo ennestään rasittunutta järjestelmää ja sen työntekijöitä. Haastattelujen perusteella, joita tässä opinnäytetyössä on käytetty lähdemateriaalina, niin nuoret kuin heidän vanhempansakin ovat tuoneet esiin järjestelmän monimutkaisuuden, tehottoman avun sekä kuormittavat ongelmat. Nämä tekijät viittaavat siihen, että järjestelmämme ei voi hyvin ja on ollut pitkään haasteiden keskellä. Lasten jatkuvasti kasvava määrä lastensuojelussa kertoo kui-

tenkin myös muista ongelmista kuin vain itse lastensuojelujärjestelmästä. Ongelmat alkavat usein varhain, ja lastensuojelu astuu apuun valitettavan usein liian myöhään, mikä kuormittaa järjestelmää entisestään.

Lastensuojelujärjestelmän uudistamista on yritetty toteuttaa sekä lainsäädännön että erilaisten hankkeiden avulla. Vuosina 2013–2019 toiminut Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelma pyrki moniammatillisen työryhmän avulla selvittämään lasten- ja perhesuojelun toimenpidetarpeita. Työryhmä nosti esille hyvinvointisuunnitelmien merkityksen lapsi- ja perhetyössä sekä tiedonvaihdon tärkeyden. Hyvinvointisuunnitelmien käyttöä suositellaan laajasti, sillä niiden avulla voidaan kerätä ja jalostaa tietoa hyvinvointiin liittyen kansallisella tasolla järjestelmän kehittämiseksi. Tietojen kerääminen mahdollistaa ammattilaisia kehittämään työmenetelmiä, joiden avulla voitaisiin tarjota keinoja lasten ja perheiden tilanteiden parantamiseksi (Lastensuojelun Keskusliitto, 2018, s. 7–8.)

Lisäksi tiedonvaihto herätti keskustelua työryhmässä. Työryhmä kehitti "Luo luottamusta – suojele lasta" -oppaan sekä verkkokoulutuskokonaisuuden, joissa eri tahot voivat perehtyä tiedonkulun tärkeyteen ja siihen, millaisissa tilanteissa informaation kulku on erityisen tärkeää.

8 TULOKSET

Suomalainen lastensuojelujärjestelmä on yksi iso kokonaisuus, jonka kaikkien raitaiden on toimittava, jotta järjestelmä pysyy kasassa ja toimivana.

8.1 Onko suomalainen lastensuojelujärjestelmä kriisissä?

Opinnäytetyössä käytettyjen aineistojen perusteella voimme todeta, että jo vuosikymmenien ajan, ammattilaiset, päättäjät sekä yksityishenkilöt ovat kritisoineet järjestelmää ja sen toimivuutta. Järjestelmän koetaan olevan pirstaloitunut eivätkä palveluntarjoajat keskustele keskenään. Resurssipula vaikuttaa palveluiden laatuun ja saatavuuteen ja näillä on suuri vaikutus jatkumolliseen työhön ja sen mahdollistamiseen.

Järjestelmän pirstaloituneisuudesta ovat kirjoittaneet mm. Rousa (2018) sekä Alhanen (2014). Molempien tuotoksissa tuotiin esille asiakkaiden ja työntekijöiden kokemukset järjestelmän rakenteellisista ongelmista. Rousa nosti esille järjestelmän yksipuolisuuden ja tämän johtavan hyvin lyhytkestoiseen apuun, jolla ei ole jatkumollisia mahdollisuuksia auttaa nuoria ja heidän perheitänsä. Rousan mukaan järjestelmän pirstaleisuus on yksi syy miksi asiakkaat kokevat palvelujärjestelmän haastavana navigoida ja saada apua. Alhasen tutkimuksissa korostuivat resurssipulan aiheuttama epävakaus sekä palveluiden markkinamallintaminen. Markkinamalliin siirtyminen on mm. vaikuttanut nuorten kokemukseen lastensuojelun asiakkuudesta.

Lastensuojelu asiakkaiden silminselvityksessä Hokkila (2023) toi esille asiakkaiden äänen ja mielipiteet. Vastaajien huolenaiheet liittyivät heidän ongelmiansa toissaan ottamisen kanssa sekä avun saannista vasta tilanteen kriisiytyessä. Samassa selvityksessä vastaajat kertoivat myös luottamuksen puutteesta ammattilaisia kohtaan.

Selvityksissä ja tutkimuksissa toistuivat samat teemat useaan kertaan, työntekijöiden vähyys, asiakasmäärien nousu ja palvelujärjestelmän rakenteelliset haasteet,

jotka vaikuttavat kokonaisuutena palveluiden laatuun sekä oikea-aikaisuuteen. Vuonna 2014 Alhala kirjoitti työntekijöiden vähyyden lisäävän työn kuormittavuutta, muita uhkatekijöitä olivat kirjaamistaakka, jatkuva kiire, henkinen kuormitus sekä johtamisongelmat.

Lisäksi työntekijöiden resurssipula käy ilmi mm. Lastensuojelun Keskusliiton vuonna 2021 tuottamassa ”Lapsen vuoksi – Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät” selvityksestä sekä Pätiälän pro gradu tutkimuksesta (2016). Lastensuojelun keskusliiton tutkimuksessa kerrottiin lastensuojelun laitoshoidon kärsivän työntekijäpulasta työn vaativuuden, stressaavuuden sekä henkisen ja fyysisen kuormittavuuden takia ja Pätiälä taas kuvaa kuinka alalla resurssit eivät vastaa asiakasmäärien nousuun. Pätiälä kuvasi myös, kuinka työmäärän kasvu sekä epäpätevät työntekijät vaikuttavat palvelun laatuun ja näin ollen myös lastensuojelun julkisuuskuva huononee ennestään.

Lastensuojelun huonosta julkisuuskuvasta Pätiälän lisäksi kirjoitti myös Merja Degerlund omassa pro gradututkielmassaan. Degerlund kirjoitti, kuinka journalistilla on suuri valta vaikuttaa palveluiden julkisuuskuvaan ja kuinka lastensuojelu on ”asemoitunut kaotisoivan diskurssin mukaan kriisiytyväksi, ongelmakeskeiseksi ja organisoimattomaksi toiminnaksi, jäntevän strategisen suunnittelun puutteesta kärsiväksi palvelualaksi, joka yrittää selviytyä rakenteellisessa muutospöyrässä.” (Degerlund 2015, s. 50.)

Heikki Rannan (2023) julkaisema artikkeli kuitenkin tuo hyvää näkökulmaa sille, etteivät numerot kuitenkaan kerro kaikkea totuutta. Ranta muistutti artikkelissaan siitä, että ilmoitusvelvollisuuden lisäämisellä lakiin oli tarkoitus tehdä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä matalampi kynnyksistä. Tällä on suora korrelaatio myös lastensuojelun tarpeen nousuun. Näin ollen herää kysymys, viittaako lastensuojeluilmoitusten määrän kasvu lasten ja nuorten oireilun lisääntymiseen vai siihen, että yhteiskuntamme tunnistaa heidän pahoinvointinsa aiempaa paremmin.

Aineiston perusteella voimme todeta, että lastensuojelujärjestelmä on kriisissä. Tilanne on haastava ja vaatii kestäviä ratkaisuja, joilla voidaan vaikuttaa pitkäjänteisesti. Aineistosta käy ilmi yksimielisyys järjestelmän kriisiytynyttä tilannetta kohtaan. On kuitenkin hyvä muistaa näkökulman vaikuttavan tilanteen arviointiin.

8.2 Mikä nykytilanteeseen on johtanut?

Vastaus opinnäytetyön toiseen tutkimuskysymykseen ”Mikä nykytilanteeseen on johtanut?” voimme todeta resurssipulalla, työntekijävaihtuvuudella, palveluiden pirstaleisuudella, asiakasmäärien nousulla sekä rakenteellisilla haasteilla olleen suuri vaikutus. Nämä tekijät toistuivat aineistoissa useaan kertaan, ja olivat yksiä suurimpia tekijöitä, miksi järjestelmä koettiin haasteellisena navigoida ja miksi viranomaisia ja työntekijöitä kohtaan koettiin luottamuspulaa.

Hokkilan (2023) selvityksessä asiakkaat toivat ilmi luottamuspujan sekä ylisukupolvittuneet ongelmat, joiden takia avun haku saattaa myöhästyä. Kun apua ei haluta tai saada tarpeeksi aikaisin myös ongelmat monimutkaistuvat ja asiakkuus siirtyy korjaavaan työhön sen alettua. Tämä kuormittaa järjestelmää ja vaikeuttaa tilannetta ennestään.

8.3 Mitä tilanteelle on pyritty tekemään?

Muun muassa Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä ”Toimiva lastensuojelu – selvitysryhmän loppuraportti” tuotiin esille monia erilaisia toimenpide-ehdotuksia, joista lastensuojelujärjestelmä voisi hyötyä.

STM:n selvitysryhmän toimenpide-ehdotuksia olivat mm. ilmoitusvelvollisuuden sekä viranomaisyhteistyön lisääminen lakiin sekä tutkimuksiin ja näyttöön perustuvien työmenetelmien ja välineiden tunnetuksi tekeminen, kirjauksien yhtenäistäminen ja lapsien sekä heidän perheiden osallistaminen heitä koskevassa päätöksen teossa. (STM, 2013, s. 33–38.)

Lastensuojelulakiin on tehty muutoksia vuosien aikana, viimeisin ja näkyvin lakiin tehty muutos koski sosiaalityöntekijöiden asiakasmääriä. Nykyisessä lastensuojelulaisissa on kirjattu, että sosiaalityöntekijällä saa olla maksimissaan 30 lasta asiakkaana samanaikaisesti. (LSL 417/2007. 13 b §.)

Erinäisten hankkeiden avulla on myös pyritty kartoittamaan ja parantamaan lastensuojelun tilannetta, mutta vain muutamat näistä hankkeista ovat saaneet aikaan rakenteellisia muutoksia. Esimerkkinä tästä voimme käyttää STM:n selvityserhmän loppuraporttia, jonka toimenpide-ehdotuksista osaa on käytetty lakimuutoksissa.

Aineiston perusteella vastauksena kolmannelle tutkimuskysymykselle ”Mitä asialle on pyritty tekemään” voidaan todeta, että etenkin lainsäädäntöä on pyritty muokkaamaan, palveluita on muokattu tavoitteellisesti ja pyritty tekemään niistä yhdenmukaisia, viranomaisten informaation kulkua ja sen sallimista on pyritty helpottamaan ja ohjeistuksia selkeyttämään.

9 POHDINTA

Tämän kirjallisuuskatsauksen tarkoitus oli kuvailevan kirjallisuuskatsauksen voimin selvittää, onko suomalainen lastensuojelujärjestelmä kriisissä, miten tilanteeseen on päädytty ja mitä asialle on pyritty tekemään.

Opinnäytetyötä aloittaessa tuli melko nopeasti selväksi, että lukemista on paljon. Aiheesta on kirjoitettu paljon ja näkemykset aiheesta olivat hyvin yhteneväisiä kirjoittajien välillä. Tämä osaltaan vaikeutti opinnäytetyön kirjoittamista, sillä näkökulmia ei näin ollen ollut monia erilaisia.

Lähdemateriaalien mukaan suomalainen lastensuojelujärjestelmä on kriisissä. Monet aiheesta kirjoittaneet ammattilaiset toivat ilmi resurssipulan ja työn haastavuuden vaikuttavan järjestelmän toimivuuteen. Tätä väitettä tuettiin lastensuojelun vuosittain nousseella tarpeella, joka käy ilmi mm. THL vuosittain julkaisemista lastensuojelun tilanneraportista.

Vastauksia resurssipulan syihin antoivat monet työhyvinvointitutkimukset. Työntekijöiden vastaukset olivat hyvin yksiselitteisiä. Työhön kuuluva vastuu ja kuormitus eivät kohtaa palkan ja merkittävyyden tunteen kanssa. Työntekijät kokevat väkivallan uhkaa, joutuvat joustamaan ja pahimmissa tapauksissa työskentelemään omaa arvomaailmaa vastaan sillä työolosuhteet eivät anna muuta mahdollisuutta. Korjaava työ koetaan monilta osin myös hyvin turhauttavana sillä lapset ovat usein jo sen ikäisiä, että työntekijöiden antama työpanos ei vain enää riitä vaan tarvittaisiin järeämpiä keinoja.

Lastensuojelujärjestelmä tarvitsee panostusta niin rahallisesti kuin myös rakenteellisesti. Emme voi olettaa painopisteen muuttuvan korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään, jos emme ole valmiita panostamaan molempiin samanaikaisesti ja samanlaisella tehokkuudella. Ihanne tilanteessa vuosien kuluessa olisimme tilanteessa, jossa korjaavaa työtä tarvitsisi vain pieni osa lastensuojelun asiakkuuden

piirissä olevista lapsista, mutta ennen sitä järjestelmä tarvitsee rakenteellisia muutoksia ja työntekijät mahdollisuuksia toimia.

Opinnäytetyön kirjoittaminen aiheutti valtavasti turhautumisen tunnetta. Työs-kentelen itse lastensuojelussa ja nähnyt monenlaisia eri kohtaloita ja suurimmassa osassa tapauksia lapsi ja perhe ovat saaneet apua aivan liian myöhään. Ammatti-laiset sekä päättäjät ovat vuosikymmenien ajan puhuneet ennaltaehkäisevän työn tärkeydestä ja kuinka pääpaino pitäisi siirtää sinne korjaavan sijasta. Kouluilla ja päiväkodeilla olisi loistava mahdollisuus käyttää menetelmätyöskentelyä tämän tavoitteen saavuttamiseksi mutta tällä hetkellä suurin vastoinkäyminen vaikuttaisi olevan rahan puute.

Kirjoitusprosessin aikana esille nousi erityisesti jatkumollisen työn puute, johon esimerkiksi suomessa Icehearts ja ulkomailla Friends of the children on pyrkinyt parhaansa mukaan vastaamaan. Vaikka edellä mainittujen järjestöjen työ on kor-vaamatonta, olisi erittäin tärkeää, että palveluidea saataisiin osaksi lastensuojelun kokonaisuutta. Lastensuojelun tarpeen nousu ja vapaaehtoistyö eivät kohtaa, sillä asiakasmäärät ovat liian suuria järjestöille. Näin monia lapsia jää palvelun ulko-puolelle, josta olisi varmasti ollut heille valtavasti apua. Miten saisimme pitkäkes-toisia sekä jatkumollisia palveluita integroitua julkiselle puolelle, jotta jokaisella lastensuojelun tarpeessa olevalla lapsella olisi mahdollisuus turvalliseen ja pysy-vään tukeen?

Kuten opinnäytetyössä tuotiin esille, on lapsilla ja nuorilla, etenkin lastensuojelun asiakkailla, lisääntyntä ahdistuksen ja masentuneisuuden kokemuksia sekä diag-nooseja. Yhteiskuntamme tulevaisuuden takia olisi erittäin tärkeää, että saisimme nämä tilastot laskuun ja ennaltaehkäisevä työ olisi tässä vaiheessa erittäin tärkeää. Lapsuudessa ja nuoruudessa koetut psyykkiset ongelmat vaikuttavat vielä pitkälle aikuisuuteen ja näin ollen olisi erittäin tärkeää, että mielenterveystyöhön panos-tettaisiin enemmän, sillä kyseessä on myös hyvin suuri taloudellinen menetys, kun ajatellaan tulevaisuuden veronmaksajia.

Lapset ja nuoret viettävät suurimman osan hereilläoloajastaan koulussa ja mielestäni ennaltaehkäisevän menetelmätyöskentelyn integroiminen koulumaailmaan antaisi parhaan mahdollisuuden vaikuttaa pitkäjänteisesti. Nuorten syrjäytyminen yleensä alkaa koulukiusaamisen takia ja kiusaamisella voi olla elinikäiset vaikutukset henkisessä hyvinvoinnissa.

Kouluvalmentajia on jo monien vuosien ajan rekrytoitu peruskouluihin. Kouluvalmentajan työ on auttaa ja tukea koululaisia. Mielestäni myös kokemusasiantuntijoiden arvokas tietotaitoa olisi erityisen tärkeää hyödyntää. Nuoret kuuntelevat herkemmin henkilöä, johon he voivat samaistua ja tältä henkilöltä tulevat tieto on useimmiten paljon vakuuttavampaa, kuin opettajan kertoma päihdevalistus, jolle useimmat vain naureskelevat. Nuoret tarvitsevat konkreettisia todisteita siitä, että omilla tekemisillä voi olla suurikin vaikutus heidän omaan ja myös heidän lähiverkostonsa tulevaisuuteen.

Opinnäytetyössä kirjoitin lastensuojelun lisääntyneestä tarpeesta tilastojen perusteella. Kuten aikaisemminkin sanoin, lastensuojelua on haastavaa arvioida, mutta viralliset Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisemat tilastot kertovat ajankohdaisempaa tietoa lastensuojelun tarpeesta. Lastensuojeluilmoitusten määrä on lähtenyt selvään nousuun viimeisen vuosikymmenen aikana, jolloin myös ilmoitusvelvollisuutta on tiukennettu ja ilmoitusten tekemisestä on tehty helpompaa. Nykyisin päättäjät näkevät lisääntyneiden ilmoitusten teon ongelmana ja yhteiskunnan huonovointisuuden lisääntymisenä.

Opinnäytetyössä käytin lähdemateriaalina Heikki Rannan artikkelia ”Lastensuojelu on kriisissä - ja sitten se ei ole”. Ranta toi mielestäni hyvää näkökulmaa sille, että me olemme kehittyvä yhteiskunta, joka on hitaasti mutta varmasti alkanut tunnistamaan huonovointisuutta ennen kuin se riistäytyy käsistä ja vaatii korjaavia työmenetelmiä. Olemme yhteiskuntana myös vähitellen pääsemässä eroon pärjäämisen kulttuurista. Ylisukupolvittuneet ongelmat ovat vaikuttaneet suomalaiseen

yhteiskuntaan valtavasti ja vasta 2000-luvulla syntyneet ovat ensimmäisiä sukupolvia, joiden elämää ei ole varjostaneet isovanhempien kokemukset sota-ajan elämästä.

Opinnäytetyötä kirjoittaessa oli haastavinta erottaa omat mielipiteet ja ennakkokäsitykset tutkitusta tiedosta. Kirjoittaminen prosessina haastoi minua niin ammatillisesti kuin myös akateemisesti. Omien ennakkokäsityksien ja olettamuksien sivuun laittaminen ei ole yksinkertaista ja mutta mitä enemmän materiaalia opinnäytetyötä varten luin sitä helpommin sai myös omat ajatukset kasattua, ja unohdettua omat ennakkokäsitykset.

LÄHTEET

- Alhanen, K. (2014). Vaarantunut suojealuvalta- Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-278-2>
- Araneva, M. (2022). *Lapsen suojeelu: Toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle* (2., uudistettu painos.). Alma Talent.
- Friends of the children. Verkkosivu. Viitattu 13.11.2024. <https://friendsofthechildren.org/>
- Hakalehto, S., Toivonen, V., Araneva, M., Helander, M., Koulu, S., Murto, L., . . . Tolonen, H. (2016). *Lapsen oikeudet lastensuojelussa* (1. p.). Kauppamari.
- Helminen, J. (2022). 33, 72. Sosiaaliohjauksen tekijät ja tehtävät. Diak. Pdf-dokumentti. Viitattu 20.5.2024. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-400-8>
- Hope – Yhdessä & Yhteisesti ry. Verkkosivu. Viitattu 1.10.2024 <https://hopeyhdistys.fi/hope/uk>
- Icehearts. Verkkosivu. Viitattu 13.11.2024. <https://www.icehearts.fi/miten-toimimme/>
- Kosonen, R. (2022). Lastensuojelu on kriisissä, kunnes työolosuhteet muuttuvat. <https://www.hyvaks.fi/blogikirjoitukset/lastensuojelu-on-kriisissa-kunnes-tyoolosuhteet-muuttuvat>

Lapsiasiavaltuutettu. (10/2020). PDF-tiedosto. Lapsiasiavaltuutetun pyöreän pöydän lastensuojelun laitoshoidon tulevaisuudesta. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/45775078/Lastensuojelun+laitoshoidon+tulevaisuus+-+muistio+26.10.2020.pdf/35b3daa3-315c-d81e-e5bc-1a6f6418f1c6/Lastensuojelun+laitoshoidon+tulevaisuus+-+muistio+26.10.2020.pdf?t=1605535593197>

Lastensuojelun keskusliitto. (4/2013). Lastensuojelun uudistuksessa tulee pyrkiä kokonaisvaltaisuuteen. <https://www.lskl.fi/kannanotot/lastensuojelun-uudistuksessa-tulee-pyrkia-kokonaisvaltaisuuteen/>

Lastensuojelun Keskusliitto. (2016). Verkossa: Lastensuojelun kuva sosiaalisessa mediassa. 26–27. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Verkossa.pdf>

Lastensuojelun keskusliitto. (2022). Lastensuojelu ei korvaa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita. <https://www.lskl.fi/kannanotot/lastensuojelu-ei-korvaa-lasten-ja-nuorten-mielenterveyspalveluita/>

Lastensuojelun Keskusliitto. (2022). Lastensuojelu mediassa - häpeästä kohti ratkaisuja. <https://www.lskl.fi/blog/lastensuojelu-mediassa-hapeasta-kohti-ratkaisuja/>

Lastensuojelulaki 3.4.2007/417. Viitattu 25.4.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L3P13b>

Metropolia. Tuominen, T. (2018). Uudistuva sosiaalialan osaaminen. <https://blogit.metropolia.fi/uudistuva-sosiaalialan-osaaminen/2018/01/27/lastensuojelu-mediassa-vantaalla-tehdaan-hyvaa-lastensuojelutyota/>

Nilsen, K. H., Lauritzen, C., Vis, S. A., & Iversen, A. (2023). Factors affecting child welfare and protection workers' intention to quit: a cross-sectional study from Norway. *Human resources for health*, 21(1), 43. <https://hdl.handle.net/10037/30013>

Pätiälä, A. (2016). Lastensuojelu mediassa: sanomalehden kirjoitusten rakentama julkisuuskuva vuosina 2014–2015. 48,45. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201606101200>

Ranta, H. (2023). Lastensuojelu on kriisissä- ja sitten se ei ole. Verkkojulkaisu. Viitattu 27.9.2024 <https://www.tuni.fi/alustalehti/2023/01/24/lastensuojelu-on-kriisissa-ja-sitten-se-ei-ole/>

Rousa, S. (2018). 48. Uusi lastensuojelu kehittyy monien kulttuurien ristipaineissa. Metropolian ammattikorkeakoulu. Pdf-dokumentti. viitattu 29.5.2024. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140837/2018_Rousu_uusi_lastensuojelu_kehittyy_monien_kulttuurien_ristipaineissa_AATOS.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Räty, T. (2023). *Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen* (5., uudistettu painos.). Edita.

Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Vaasan Yliopisto.

https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Soste Suomen sosiaali- ja terveys ry, Järjestöt ja tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus. (2021). 9-10. https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2021/04/Ja%CC%88rjesto%CC%88t-ja-tulevaisuuden-sote-keskus_selvitys_2021.pdf

Sundqvist, V. (2016). Yle. Viitattu 15.11.2024. <https://yle.fi/a/3-9302521>

STM. Lastensuojelu. Verkkosivu. Viitattu 20.5.2024. <https://stm.fi/lastensuojelu>

STM. Usein kysytyjä kysymyksiä lastensuojelusta Suomessa. Verkkosivu. Viitattu 15.5.2024. <https://stm.fi/lastensuojelu/usein-kysytyja-kysymyksia-lastensuojelusta-suomessa>

STM. (2013). Toimiva lastensuojelu-selvitysryhmän loppuraportti. Pdf-dokumentti. Viitattu 29.5.2024. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74483/Toimiva%20lastensuojelu%20loppuraportti_final_19062013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Talentia. Laillistettu sosiaalityöntekijä. Verkkosivu. Viitattu 17.5.2024.

<https://www.talentia.fi/tyoelamainfo/ammatit-ja-patevyydet/ammatit-ja-tutkinnot/laillistettu-sosiaalityontekija/>

THL. Lastensuojelun käsikirja. Verkkosivu. Viitattu 15.5.2024 <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja>

- THL Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Verkkosivu. Viitattu 15.5.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- THL. Lastensuojelun käsikirja. Ehkäisevä lastensuojelu. Verkkosivu. Viitattu 15.5.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>
- THL Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun avohuolto. Verkkosivu. Viitattu 15.5.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/ty-oprosessi/lastensuojelun-avohuolto>
- THL Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. Verkkosivu. Viitattu 15.5.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>
- THL. (2024). Lastensuojelu 2023. Tilastoraportti 19/2024. Pdf-dokumentti. Viitattu 27.5.2024 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148992/Lastensuojelu_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- THL. (2023). Lastensuojelu 2022. Tilastoraportti 24/2023. Pdf-dokumentti. Viitattu 27.5.2024 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence
- THL Lastensuojelun asiakasmitoitus astui voimaan- paraneeko lastensuojelun laatu? (4.5.2022). <https://blogi.thl.fi/lastensuojelun-asiakasmitoitus-astui-voimaan-paraneeko-lastensuojelun-laatu/>

THL. Lastensuojelun käsikirja. Moniammatillinen yhteistyö huostaanoton näkökulmasta. Viitattu 30.5.2024 Viitattu <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/moniammatillinen-yhteistyö-huostaanoton-nakokulmasta>

THL. (2024). Osallisuuden edistäminen. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

Tiili & Kuokkanen. (2021). Lapsen vuoksi. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/03/Lapsen-vuoksi-Lastensuojelun-laitoshoidon-vetovoimatekijat-ja-alalta-tyontavat-tekijat.pdf>

Vilka, H. (2023). Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Art House.